

ДЕТЕРМІНАНТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

В сучасних умовах вітчизняні суб'єкти господарювання усвідомлюють обмеженість внутрішніх ринків збуту продукції і необхідність виходу на зовнішні ринки. Разом з тим, вихід на зовнішні ринки вимагає вирішення нових завдань, зокрема збору необхідної інформації, вивчення і врахування специфіки зарубіжного законодавства, обґрунтування доцільності зовнішньоекономічної діяльності. У зв'язку із цим важливо після здійснення тої чи іншої зовнішньоекономічної операції розрахувати її ефективність. Ця аналітична робота має значення для інформування підприємця, менеджера про пріоритети зовнішньоекономічної операції, рівень її ефективності та вплив на ефективність підприємства загалом.

Під ефективністю зовнішньоекономічної діяльності на підприємстві слід розглядати результати виконання зовнішньоекономічних видів діяльності, які базуються на отриманні такого обсягу доходу, який забезпечує прибуток, що значно перевищує витрати на його досягнення. Окрім кількісного критерію визначення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства необхідно враховувати якісний критерій, який можемо оцінювати за рівнем виконання поставлених завдань, рівнем конкурентоспроможності продукції та послуг, що експортуються.

Оцінюючи ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємства необхідно досліджувати різні напрями та шляхи її досягнення. Тут необхідно враховувати способи досягнення ефективності управління підприємством загалом. Найкраще це робити із використанням організаційного, економічного, соціально-психологічного критеріїв ефективності управління підприємством.

Організаційну ефективність зовнішньоекономічної діяльності можна оцінити за результатами організації даного виду діяльності на підприємстві. До уваги слід брати розподіл повноважень між працівниками підрозділу, що задіяні в сфері зовнішньоекономічної діяльності, відсутність дублювання функцій працівниками базового підрозділу та підрозділів, що його обслуговують, швидкість прийняття рішень, швидкість реагування на запити, скеровані у підрозділ, що пов'язані із виконанням зовнішньоекономічних операцій.

Економічна ефективність зовнішньоекономічної діяльності передбачає техніко-економічне обґрунтування зовнішньоекономічних операцій. До основних детермінант економічної ефективності зовнішньоекономічних операцій слід віднести обсяги експорту і імпорту, які забезпечують прибуток, вибір валюти ціни, валюти платежів та інших валютно-фінансових умов виконання зовнішньоекономічних контрактів. Розрахунок економічної ефективності проводиться шляхом зіставлення досягнутого економічного результату (ефекту) з витратами ресурсів на отримання цього ефекту. Під результатами розуміють вартісне оцінювання отриманого прибутку. Під витратами розуміють вартісне оцінювання виробничих ресурсів, які залучені у сферу зовнішньоекономічної діяльності: вартість сировини, матеріалів, енергії, трудових ресурсів, послуг сторонніх організацій, обов'язкові відрахування в різноманітні державні фонди та інші витрати, без яких зовнішньоекономічний контракт не може бути виконаним.

Відносним показником, що характеризує результат експортної діяльності підприємства є показник валютної ефективності експорту, який показує розмір валютної виручки на 1 грн. витрат:

$$Ef_{екс.} = \frac{\sum_{i=1}^m C_{екс.i} \times Q_{екс.i}}{\sum_{i=1}^m B_E}, \quad (1)$$

де $Ef_{екс.}$ – валютна ефективність експорту, вал.од.; $C_{екс.i}$ – валютна ціна одиниці i -го експортного товару (послуги), вал.од./од.; $Q_{екс.i}$ – обсяг експорту i -го товару (послуги) натур.од.; $B_{екс.}$ – витрати на виробництво та реалізацію одиниці i -го товару (послуги), грн./од.; m – кількість видів товарів, що експортуються.

При оцінюванні експортної операції порівнюють розрахований показник з певною базою, якою при

експорту виступає непрямий валютний курс (валют.од./грн.). Якщо показник валютної ефективності експорту є більшим непрямого валютного курсу, здійснювати експорт вигідно. Оскільки альтернативою експорту може бути купівля іноземної валюти, то таке порівняне дозволить визначити, що для підприємства буде вигідніше – отримання валютної виручки від експорту чи купівля іноземної валюти.

Відносним показником, що характеризує результат імпортних операцій підприємства є показник валютної ефективності імпорту :

$$Ef_{имп} = \frac{\sum_{i=1}^m C_{имп,i} \times Q_{имп,i}}{\sum_{i=1}^m B_{имп,i}}, \quad (2)$$

де $Ef_{имп}$ – валютна ефективність імпорту, грн./вал.од.; $C_{имп,i}$ – ринкова ціна одиниці і-го товару, що імпортується, грн.; $Q_{имп,i}$ – обсяг імпорту і-го товару (послуги) натур.од.; $B_{имп,i}$ – витрати, пов'язані з імпортом одиниці і-го товару (послуги), вал.од.; m – кількість видів товарів, що імпортуються.

У даному випадку показник валютної ефективності імпорту порівнюють з прямим валютним курсом (грн./вал.од.). Якщо розрахований показник є більшим прямого валютного курсу, здійснювати імпорт вигідно. Необхідно враховувати, що у діяльності промислових підприємств імпорт продукції може здійснюватись як з метою її реалізації на внутрішньому ринку, так і для подальшого використання у виробництві. У другому випадку валютна ефективність імпорту вказує на економію від імпорту порівняно із ринковими цінами на національному ринку.

Інтегральний показник ефективності ЗЕД у випадку, якщо суб'єкт займається експортом і імпортом одночасно можна розрахувати за формулою:

$$E_{e-i} = \sum_{i=1}^n E_e + \sum_{j=1}^m E_i, \quad (3)$$

де $\sum_{i=1}^n E_e$ – сума ефектів за всіма експортними контрактами, здійсненими за відповідний період часу, грн.; $\sum_{j=1}^m E_i$ – сума ефектів за всіма імпортними контрактами, здійсненими за відповідний період часу, грн.

Таким чином, економічна ефективність зовнішньоекономічної діяльності у значній мірі залежить від обсягу здійснення зовнішньоекономічних операцій та курсу валют.

В сучасних умовах набуває вагомості соціально-психологічна ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Вона загалом характеризує культуру підприємства, що має вагомий вплив на формування його іміджу, лояльність споживачів.

Отже, досліджуючи ефективність зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств доцільно враховувати не тільки економічні детермінанти, а також звертати увагу на організаційний аспект та соціально-психологічний чинник.